

1.01 Izvirni znanstveni članek

UDK 27-789.45(497.4Ljubljana)"1837"

Prejeto: 7. 9. 2011

Prisotnost uršulinskih ustanov v srednjeevropskem prostoru v prvi polovici 19. stoletja in jubilejno praznovanje Reda

MARIJA JASNA KOGOJ

uršulinka, dr. znanosti s področja teologije, vodja arhiva uršulinskega samostana v Ljubljani
Uršulinski samostan Ljubljana, Ulica Josipine Turnograjske 8, p. p. 1618, SI-1001 Ljubljana
e-pošta: jasna.kogoj@rkci.si

IZVLEČEK

Družba sv. Uršule, ki jo je l. 1535 v Brescii ustanovila Angela Merici, je v začetku 17. stol. privzela monastično obliko in se preimenovala v red sv. Uršule. Zaradi svojega vzgojnega poslanstva se je Red hitro širil, tako da je bilo v 2. polovici 17. in v 18. stol. samo v Srednji Evropi že 27 uršulinskih ustanov za vzgojo in izobraževanje ženske mladine.

Uršulinski samostani so bili avtonomni, a v živahnih medsebojnih stikih. Ti so se še posebej okrepili ob kanonizaciji Angele Merici (l. 1807), zlasti pa ob 300-letnici prvega generalnega kapitlja Družbe sv. Uršule (l. 1837), kar so tedaj enačili z ustanovitvijo Reda sv. Uršule.

Prispevek na kratko povzema poročilo o slovesni tridnevnici, s katero so ljubljanske uršulinke proslavile kanonizacijo Angele Merici. Opisuje pa tudi praznovanje 300-letnega jubileja v Pragi, od koder je prišla pobuda za to, in v ljubljanskem uršulinskem samostanu.

KLJUČNE BESEDE: Red sv. Uršule, uršulinske vzgojno-izobraževalne ustanove v srednji Evropi od 2. pol. 17. do 19. stol., kanonizacija Angele Merici, praznovanje 300-letnice prvega generalnega kapitlja Družbe sv. Uršule, ljubljanska uršulinska deklška šola v l. 1837

ABSTRACT

URSULINE INSTITUTIONS IN CENTRAL EUROPE AT THE BEGINNING OF THE 19TH CENTURY AND THE ANNIVERSARY CELEBRATION OF THE ORDER

Founded as the Company of St. Ursula at Brescia in 1535 by Angela Merici, the company acquired monastic status and changed its name to the Order of St. Ursula in the early 17th century. The order spread rapidly due to its chief mission, which was education; in the second half of the 17th century and in the 18th there were already 27 Ursuline institutions for educating female youth in Central Europe alone.

Ursuline convents were autonomous but still maintained frequent contacts. These intensified when Angela Merici was canonized in 1807, and again particularly so on the occasion of the 300th anniversary of the first general chapter of the Company of St. Ursula in 1837, which at the time was considered the foundation date of the Order of St. Ursula.

The paper summarizes a report on the solemn three-day devotion by which the Ljubljana Ursulines marked the canonization of Angela Merici. It also describes the celebration of the Order's 300th anniversary in Prague, the place of the original initiative, and in the Ursuline Convent in Ljubljana.

KEY WORDS: Order of St. Ursula, Ursuline educational institutions in Central Europe from the 2nd half of the 17th until the 19th century, canonization of Angela Merici, celebration of the 300th anniversary of the first general chapter of the Company of St. Ursula, the Ljubljana Ursuline school for girls in 1837

Družba sv. Uršule, ki jo je leta 1535 v Brescii (Italija) ustanovila sv. Angela Merici, je v začetku 17. stoletja na ozemlju Francije prevzela monastično obliko ter se preimenovala v Red sv. Uršule. Cerkev ji je zaupala vzgojo in izobraževanje ženske mladine.

Povezanost posvetitve Bogu v popolni ločenosti od sveta z vzgojnim poslanstvom se je v tistem času zelo dobro obnesla in se izkazala tudi kot nadvse dinamična, saj so se prav v tej strogo monastični obliki uršulinski samostani s svojimi vzgojnimi ustanovami bliskovito razširili po vsem svetu. Glavna vzroka za hitro širjenje sta bila kakovost njihovih šol in odlična krščanska vzgoja ženske mladine.

Ob koncu 17. stoletja je bilo v Franciji že več kot 300 uršulinskih samostanov, razširili pa so se že tudi v Belgijo, na Nizozemsko, v Nemčijo, dežele Srednje in Vzhodne Evrope in v Rim. Že l. 1639 so uršulinke stopile tudi na ameriška tla. Prva uršulinka misijonarka, blažena Marija od Učlovečenja Guyart,¹ je ustanovila prvi uršulinski samostan na ozemlju današnje Kanade. Isto leto so odprli prvi uršulinski samostan na nemških tleh, in sicer v Kölnu, mestu, ki ima za zavetnico sv. Uršulo. Kölnske uršu-

linke pa so l. 1655 ustanovile samostan v Pragi.

Po avstrijskih deželah so se v 17. stoletju uršulinske ustanove širile predvsem po zaslugi Habsburžanov. Najpomembnejši vpliv na to je imela v tem času in prostoru cesarica Eleonora von Gonzaga iz Mantove, vdova cesarja Friderika III. (u. 1657). Po moževi smrti je s posebno gorečnostjo pospeševala nove redovne ustanove.² Leta 1660 je na Dunaj poklicala uršulinke iz Liègea. Samostan je hitro zacvetel in s cesarično podporo so se redovnice kmalu podale še v druga mesta.

Tako so v drugi polovici 17. in v 18. stoletju hčere sv. Angele z ustanavljanjem novih samostanov in vzgojnih ustanov za žensko mladino nezadržno osvajale Srednjo in Vzhodno Evropo. V prvi polovici 19. stoletja je bilo na ozemlju avstrijskega cesarstva dvaindvajset uršulinskih ustanov, v Bavarskem kraljestvu tri ter v Prusiji in Šleziji dve, skupaj torej sedemindvajset. V obdobju po Napoleonovem padcu so v prijaznejših in bolj naklonjenih zunanjih razmerah naravnost zacveteli in postali pomembna vzgojno-izobraževalna in kulturna središča za vsesplošno omiko ženske mladine v srednjeevropskem prostoru.

Leto ustanovitve	Mesto in dežela, v oklepaju današnje poimenovanje mesta	Število kornih redovnic	Število sester pomočnic	Število novink
1655	Prag in Böhmen (Praga)	32	10	3
1660	Wien in Oestreich (Dunaj)	41	20	7
1661	Landshut in Bayern	19	12	6
1670	Klagenfurt (Celovec)	26	6	9
1672	Görz in Illyrien (Gorica)	24	8	2
1676	Preßburg in Ungarn (Bratislava)	32	18	
1679	Linz in Oberösterreich	19	12	3
1686	Grätz in der Steyermark (Gradec)	29	10	4
1686	Breßlau in Preußisch-Schlesien (Wroclaw)	20	5	1
1691	Straubing in Bayern	13	11	5
1691	Inspruck in Tirol (Innsbruck)	25	10	
1695	Salzburg	17	13	4
1697	Olmütz in Mähren (Olomouc)	9	3	2
1698	Kaschau in Ungarn (Košice)	16	5	3
1700	Schweidnitz in Preußisch-Schlesien	17	2	1
1702	Laibach in Illyrien (Ljubljana)	27		
1703	Varasdin in Croatien (Varaždin)	19	9	
1712	Würzburg (im Königreiche Bayern)	14	5	3
1712	Kuttenberg in Böhmen (Kutna Hora)	17	1	
1724	Tymau in Ungarn (Tmava)	14	8	1
1726	Raab in Ungarn (Győr)	13	5	3
1733	Herrmannstadt in Siebenbürgen (Sibiu)	13	5	2
1741	Brunnek in Tirol	19	6	5
1747	Oedenburg in Ungarn (Sopron)	15	8	2
1772	Großwardein in Ungarn (Oradea Mare)	9	3	2
1782	Lak in Oberkrain (Škofja Loka)	19		4
1782	Brünn in Mähren (Brno)	18	2	

¹ Marie Guyart Martin je bila rojena 1599 v Toursu. Na željo staršev se je poročila še mlada. Po dveh letih zakona ji je umrl mož, s katerim je imela sina Klavdija. Ko je poskrbela za sina, je lahko sledila božjemu klicu in vstopila k uršulinkam v Toursu. Od tam je l. 1639 odšla v Kanado. Znanja je ne samo kot veliki apostol in duhovna mati kanadske Cerkve, ampak tudi kot velika mistikinja. Papež Janez

Pavel II. jo je ob razglasitvi za blaženo (l. 1980) primerjal s sv. Terezijo Veliko. Marie Guyart Martin je umrla l. 1672 v Kanadi.

² Prim. Die Ursulinen in Klagenfurt, str. 34.

Dokument, ki ga hrani uršulinski samostan v Ljubljani,³ nam predstavlja te samostane kronološko, po času ustanovitve. Navaja, od kod so uršulinke prišle ter kdo je omogočil ustanovitev in stanje skupnosti v letu 1838. Dragocena je tudi predstavitev članic (predstojnic, redovnic in novink) z imeni in priimki.

V navedenih uršulinskih samostanih je bilo torej v tem času petsto šestintrideset kornih redovnic, sto sedemindesetdeset sester pomočnic in dvainšedeset novink, skupaj osemsto pet uršulink. Njihovo poslanstvo, zapisano v njihovih konstitucijah, je bilo vzgoja in pouk deklet. Redovnice samostanov, ki so izšli iz pariške kongregacije, so se k tej nalogi zavezale celo s četrto zaobljubo. V konstitucijah piše: »Sveti sedež je želel, da se uršulinke poleg treh slovesnih zaobljub, ki veljajo za vse redovnice in redovnice, zaobljubijo in obljubijo, da se bodo posvetile poučevanju deklet. Ta četrta zaobljuba je toliko zaslužnejša, ker se nanaša na najvišje dobro duše.«⁴

Tako ni čudno, da so v mestih, kjer so se naselile, njihove ustanove postale pomembna vzgojno-izobraževalna središča za deklice, dekleta in žene vseh starosti in družbenih slojev. Tudi zaradi kvalitete njihovega pouka in vzgoje se je njihov sloves širil daleč naokrog.

Uršulinski samostani so bili avtonomni, drug od drugega popolnoma neodvisni, vendar povezani s prijateljskimi vezmi. 24. maja 1807 je bila njihova ustanoviteljica Angela Merici povzdignjena na oltar. Toda zaradi hudih razmer v obdobju Napoleonovih vojn je bilo ob kanonizaciji slovesno obhajanje tega praznika v posameznih skupnostih dokaj skromno. Kljub veliki materialni stiski so se samostani velikodušno odzvali prošnji rimskih uršulink in radi prispevali za pokritje stroškov za kanonizacijo. V *Spomenici ob dvestoletnici uršulinskega samostana v Ljubljani* piše v zvezi s tem dogodkom:

»Ta kanonizacija v tako hudih časih je bila uršulinkam kakor prijazen solnčni žarek z oblačnega neba, kakor glasan 'kvišku srca'. Stroški za kanonizacijo so se pokrili z darovi blagih dobrotnikov in prijateljev uršulinskega reda, deloma pa s prispevki uršulinskih samostanov. Posamezni uršulinski samostani so obhajali ta svoj praznik po določbi svojih škofov. Ljubljanski samostan je priredil slovesno tridnevno 14., 15. in 16. avgusta 1807. Prvi dan tridnevne je bila pontifikalna sv. maša, ki jo je daroval premilostni gospod škof Anton Kavčič; drugi in tretji dan pa je služil veliko sveto mašo eden gospodov kanonikov. Vse tri

dni je bila zjutraj slovenska, popoldne nemška propoved. Slovesnost se je zaključila s himno Te Deum. Domači pevski in muzikalični zbor menda takrat ni bil v najboljšem stanju; kajti vse tri dni je skrbela filharmonična družba za muzikalični del slovesnosti. V dotičnem dopisu je premilostni gospod škof dovolil, da se smejo diletantje na pevskem koru samostanske cerkve vežbati za slavnost. Kdor je prinesel godalo s seboj, so ga spustili na kor; zato se je nabralo na koro tudi godcev, ki s seboj prinesenega godala niti pravilno držati niso znali. Za to slavo so napravile nune tudi nov mašni ornat, katerega so izdelovale celih pet let.«⁵

Ljubljanske uršulinke so prispevale del sredstev tudi za okrasitev bazilike sv. Petra ter v Rim poslale lepo sliko, ki jo je predstojnica rimskih uršulink darovala papežu Piju VII.⁶

Ob ugodnejših političnih in družbenih razmerah so uršulinke avstrijskega cesarstva, bavarskega kraljestva ter v Prusiji in Sleziji leta 1837 nadvse slovesno obhajale 300. obletnico ustanovitve Reda sv. Uršule⁷ in izvolitve matere Angele Merici za generalno predstojnico. Samostani so prispevali tudi sredstva za slovesno praznovanje jubileja v Brescii. Ob tem redovnem jubileju so se redovnice še močneje zavedele, da pripadajo isti materi, da imajo iste korenine, to pa jih je vodilo k še večji medsebojni povezanosti. Posebno prisrčni so bili stiki teh skupnosti z rimskim samostanom. O tem priča bogata korespondenca.⁸ Predstojnica praškega samostana je 13. julija 1837 prosila rimske uršulinke, naj ji pošljejo kopijo bule kanonizacije sv. Angele, ker je še niso prejele. Rim jo je seznanil tudi s pismom vrhovnega predstojnika jezuitov p. Jeana Roothaana, s katerim je 22. maja 1836 Redu sv. Uršule omogočil tudi duhovne dobrine (moltve, žrtev in drugih dobrih del) Družbe Jezusove. V Pragi so to pismo sedemindvajsetkrat prepisali (v italijanščini in nemščini) ter ga poslali vsem samostanom cesarstva.⁹

V nadaljevanju bo podrobneje prikazano, kako je leta 1837 potekalo jubilejno praznovanje v Pragi in v Ljubljani.

³ Spomenica, str. 42–43.

⁴ AULj, fasc. 3, VI/6–20.

⁵ V resnici je bila to obletnica prvega generalnega kapitlja Družbe sv. Uršule, ki je bila ustanovljena leta 1535. Družba je bila povzdignjena v red šele leta 1612 (v Parizu, v Bordeauxu pa leta 1618). Vendar takrat tega niso razlikovali in so vedno govorili, da je Red sv. Uršule ustanovila sv. Angela.

⁶ Prim. Boschet: *Les origines de l'Union Romaine*, str. 60–61. Avtorica med drugim piše: »Les monastères des pays du centre de l'Europe, en particulier, sont en grands rapports d'affection avec le monastère romaine.«

⁷ N. d., str. 61.

³ AULj, fasc. 3a, Das dritte hundertjährige Jubel-Fest von der Stiftung des Ordens der Heilige jungfräulichen Ursula, Prag 1838, str. 65–122.

⁴ Martin: *L'education des Ursulines*, str. 64.

Praznovanje v Pragi

Duša živahnega dogajanja ob tem jubileju je bila neutrudna in velikopotezna predstojnica praškega samostana m. Vincencija Mayer.¹⁰ Dopisovala si je z drugimi uršulinskimi samostani v Srednji Evropi in jih spodbudila k slovesnemu praznovanju, ki je vse združilo okrog svete matere Angele. Samostanom na tem območju je leta 1842 priskrbela tudi relikvije sv. Angele.

M. Vincencija Mayer.

Že omenjena knjiga *Das dritte hundertjährige Jubel-Fest von der Stiftung des Ordens der Heilige jungfräulichen Ursula*,¹¹ ki so jo ob tej slovesnosti dali natisniti v Pragi, obsega 125 strani in je razdeljena na štiri dele. V prvem delu je v celoti objavljena bula kanonizacije sv. Angele v nemškem prevodu (str. 7–30), ki jo je leta 1807 izdal Pij VII. in v kateri sta popisana tudi življenje sv. Angele ter zgodovina uršulinskega reda. Ta dokument so na prošnjo m. Vincencije poslale v Prago rimske uršulinke.

¹⁰ Maria Vinzenzia (Susanna) Mayer je bila rojena 15. aprila 1786; redovno obleko je prejela 2. februarja 1806, slovesne zaobljube pa je položila 8. aprila 1810. Bila je učiteljica ter šolska in hišna prefekta. 10. marca 1829 je bila izvoljena za predstojnico samostana.

¹¹ AULj, fasc. 3a.

Naslovnica jubilejne knjige.

V uvodu drugega dela je prikazana zgodovinska utemeljitev 300-letnice. Sledi podroben opis praznovanja v praškem uršulinskem samostanu (str. 31–52). Slovesno obhajanje jubileja je trajalo celih osem dni, od nedelje, 19. novembra, do nedelje, 26. novembra 1837. Začelo se je s slovesnim bogoslužjem in slavnostnimi govori, dopoldne v nemškem, popoldne v češkem jeziku. Vsak dan je bilo izpostavljeno Najsvetejše, imeli so slovesno mašo in popoldne litanije z blagoslovom. 25. novembra so imeli slovesne večernice s podelitvijo popolnega odpustka. Papež Gregor XVI. je namreč na prošnjo m. Vincencije Mayer obdaril ta jubilej s popolnim odpustkom za uršulinke in vse vernike, ki bi se udeležili praznovanja v katerem od sedemindvajsetih uršulinskih samostanov monarhije. Zadnji dan so imeli dopoldne slovesno bogoslužje s pridigo v nemškem jeziku, popoldne pa večernice s pridigo v češčini. Praznovanje se je zaključilo s slovesnim *Te Deum laudamus*.

Da bi v teh dneh pritegnili k bogoslužju čim več ljudi, so natisnili posebne knjižice v nemškem in češkem jeziku. V njih so bile zbrane molitve, litanije in pesmi v čast sv. Angeli in sv. Uršuli. V knjigi so navedena tudi imena gubernikov in mašnikov za vsak dan praznovanja. Praznovanje je doseglo svoj vrh 26. novembra, ko je daroval sv. mašo praški knežofskof Andreas Alois grof Skarbek. Govori so bili natisnjeni posebej. Opisane so tudi druge podrobnosti, ki so zunanjo slovesnost še bolj povzdignile.

V tretjem delu knjige (str. 53–64) so predstavljene članice praškega samostana (predstojnica in redovnice) po kronološkem redu glede na redovno

preobleko. Pri vsaki je zapisano redovno in krstno ime s priimkom, službo, ki jo opravlja v samostanu, datumom rojstva in redovnih zaobljub. Iz tega lahko povzemamo, da je bilo leta 1837 v Pragi dvaintrideset kornih redovnic, deset sester pomočnic in tri novinke. Podrobno so predstavljene tudi vzgojne in šolske dejavnosti v internatu in zunanji šoli. V internatu je bilo to leto 46 gojenk, v zunanji šoli pa 544 učenk.

Zadnji del knjige (str. 65–122) pa prinaša, kot je bilo predstavljeno prej, popis vseh uršulinskih samostanov na ozemlju avstrijskega cesarstva, na Bavarskem, v Šleziji in Prusiji.

Poleg te knjige je bila leta 1837 v Pragi posebej natisnjena v nemščini napisana pridiga o odpustku kot priprava na jubilejni odpustek;¹² zvezek obsega 20 strani. Pridigo je imel 19. novembra 1837, na 27. nedeljo po binkošti, v samostanski cerkvi sv. Uršule v Pragi dr. Joseph Calas. Paustka. Moto je vzel iz Matejevega evangelija: »*Nebeško kraljestvo je podobno kvasu, ki ga je vzela žena in ga umesila v tri merice moke, dokler se ni vse prekvasilo*« (13,33). Pridiga ima uvod, dva dela in sklep. V prvem delu je pridigar pokazal, kaj ponuja Cerkev s popolnim odpustkom, ki ga poklanja ob tristoletnici uršulinskega reda, v drugem delu pa je nakazal, v kakšnem notranjem razpoloženju naj bi kristjan naredil in izpolnil sklepe, da bi dobil ponujeni odpustek.

Uršulinski arhiv v Ljubljani hrani poleg tega še dvoje besedil iz tega časa, verjetno natisnjenih v Pragi, in sicer v nemškem jeziku. Prvo obsega štiri strani in prinaša dvanajstkitično *Hvalnico v čast sv. Angeli Merici*. Na koncu čisto na kratko predstavlja sv. Angelo in poudarja, da je bila leta 1537 izvoljena za prvo predstojnico Družbe sv. Uršule, nato pa nakazuje širjenje uršulinskega reda in praznovanje jubileja, 300-letnice. Drugi tisk (sedem strani) vsebuje pesem, ki v enaindvajsetih kiticah opeva življenje sv. Angele.¹³

Praznovanje v Ljubljani

V tem času je bila v uršulinskem samostanu v Ljubljani predstojnica m. Ksaverija Petersen.¹⁴ Sa-

mostansko skupnost je vodila od leta 1827 do leta 1839. Skupaj s spiritualom Janezom Šlakerjem si je prizadevala za izboljšanje kakovosti pouka in ugleda njihove vzgojne ustanove, zato je nadarjenim redovnicam omogočila tudi temeljitejše izobraževanje v tujih jezikih in umetnosti. V glasbi jih je poučeval skladatelj Gregor Rihar, v slikarstvu pa Matevž Langus. Kot slikarki sta se najbolj uveljavili m. Alojzija Petrič in m. Jožefa Štrus. Ko je aprila 1837 obiskal ljubljanske uršulinke misijonar Friderik Baraga, mu je ob vrnitvi v misijone predstojnica m. Ksaverija podarila sliko sv. Jožefa v zlatem okvirju, delo m. Jožefe Štrus. Slike uršulinskih slikark je pošiljala v dar tudi drugim samostanom, predvsem v Rim in Prago. V svojih pismih se praška predstojnica m. Vincencija Mayer zahvaljuje za poslane slike in vezenine.¹⁵

V omenjeni *Spomenici* piše o spodbujanju praške predstojnice, da bi vsi avstrijski samostani kar najbolj slovesno obhajali 300-letni jubilej, ki ga je papež obdaril s popolnim odpustkom, in o določbi knezoškofijskega ordinariata, kdaj naj ga obhajajo v Ljubljani.¹⁶

M. Ksaverija Petersen.

¹² AULj, fasc. 3a.

¹³ N. m., fasc. 3a, str. 41 in 42.

¹⁴ N. m., Nekrolog, str. 117. M. Ksaverija je bila rojena na Dunaju, 2. februarja 1752. Vstopila je v ljubljanski uršulinski samostan; zaobljube je izpovedala 5. aprila 1779. Več let je bila prefekta penzionata, leta 1827 pa je bila izvoljena za predstojnico. Redovno skupnost je vodila vse do smrti (15. maja 1839). Dokumente, ki jih je poslala iz Ljubljane v Prago, hrani mestni arhiv v Pragi. Njihovo kopijo je posredoval Damjan Prelovšek.

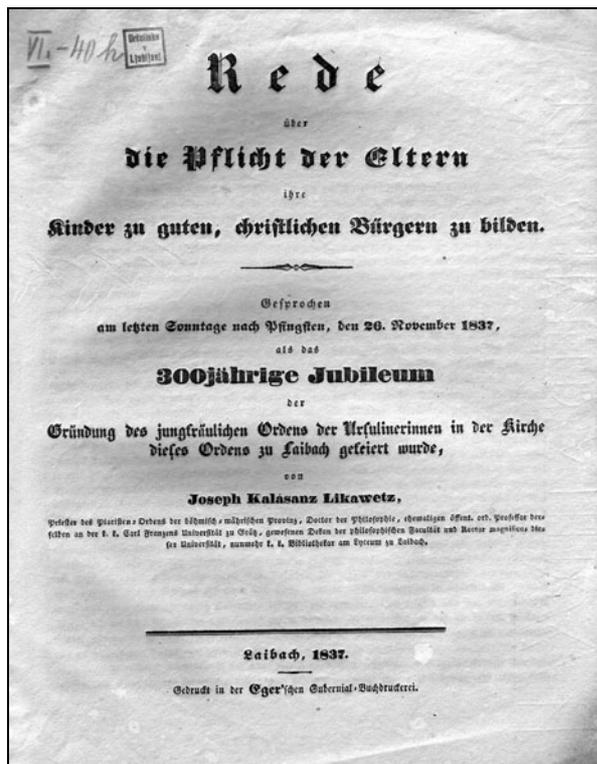
¹⁵ AULj, fasc. 1, str. 110 in 112, dve pismi m. Vincencije Mayer ljubljanski predstojnici, Praga, 2. oktobra 1838 in 12. maja 1839.

¹⁶ Spomenica, str. 51.

Nahmen und Vaterland.	Geburts und Namenstag.	Einkleidungs und Profestag.	Stertag und Jahr.
Mater Maria Ignatia Stanista. geb. Obrafuban und Jusbanit in Gyrol.	15. Novemb. 1742. 15. Novembur.	20. Juni 1759. 20. Juni 1761.	22. Junna 1828
Mater Maria Nepomucena. geb. Püß. aus Liebau.	10. Novemb. 1768. 10. März.	19. März 1793. 19. März 1795.	
Mater Maria Angela. geb. Düppau und Penoxiffel in Hutwardenau.	21. April 1770 21. März.	29. Juni 1791. 29. Juni 1796.	
Mater Maria Barbara. geb. Wisjak. aus St. Peter in Kraymunk.	1. März 1775. 4. Novembur.	21. Octobr 1797. 21. Octobr 1799.	
Mater Maria Salafia. geb. Hoban aus Püffitz in Krauffen.	9. Februar 1769. 29. Januv.	6. April 1799. 6. April 1801.	
Mater Maria Augustina. geb. Maximully aus Liebau.	12. Juli 1777. 28. August.	21. Februar 1802. 21. Februar 1804.	
Mater Maria Cecilia. geb. Pany aus Liebau.	19. Juni 1785. 21. Juni.	21. Octobr 1802. 15. August 1809.	
Mater Maria Theresia. geb. Pflubing aus Liebau.	11. August 1786. 13. Octobr.	21. Octobr 1807. 19. August 1810.	
Mater Maria Carolina. geb. Globotffing aus Croatiaen.	21. Novemb. 1788. 4. Novembur.	21. Octobr 1808. 7. Juni 1812	21. Novembur 1806
Mater Maria Ursula. geb. Appni aus Liebau.	9. März 1790. 21. Octobr.	21. Novembur 1814. 7. April 1817.	

Prva stran iz seznama redovnic v Ljubljani leta 1837.

Knezoškof Anton Alojzij Wolf je namreč v pismu 28. oktobra 1837, ki ga je naslovil na predstojnico uršulinskega samostana v Ljubljani, dal natančna navodila za obhajanje jubileja. Določil je, naj bo slovesnost 26. novembra, to je zadnjo nedeljo po binkoštih. Na večer pred praznovanjem, se pravi v soboto, 25. novembra, naj bi bile popoldne ob 4^h slovesne litanije, naslednji dan, v nedeljo, ob 9^h pridiga, po njej pa slovesna božja služba. Ob 3^h popoldne naj bi bila spet pridiga, sledile pa naj bi slovesne litanije, s katerimi naj bi se praznovanje jubileja končalo. Tako pri litanijah kot pri slovesnem dopoldanskem bogoslužju naj bi bilo izpostavljeno Najsvetejše. Opozoril je tudi na glasbeno spremljanje slovesnosti. Zaradi velikih stroškov naj ne bi bilo nobenega razkošja, omejili naj bi se le na orgle. Ob slovesnosti v zvezi s kanonizacijo sv. Angele leta 1807 je namreč, kot je bilo že omenjeno, za glasbeni del skrbela filharmonija. Na koncu pisma je dal knezoškof Wolf še navodila za prejetje popolnega odpustka, s katerim je papež obdaril ta jubilej.¹⁷

Pridiga za starše.

Uršulinke so se morale držati škofovih navodil, zato je bilo praznovanje v Ljubljani skromnejše kot v Pragi. Slavnostno pridigo, ki jo je v pismu določil knezoškof Wolf, je imel redovnik piarist Joseph Kalasanz Likawetz.¹⁸ Namenjena je bila predvsem staršem. Njegov govor z naslovom *Rede über die Pflicht der Eltern ihre Kinder zu guten, christlichen Bürgern zu bilden* so tudi natisnili, da so ga lahko vsi dobili v roke. Govornik je vzel za moto stavek iz Matejevega evangelija: »*Nebo in zemlja bosta prešla, moje besede pa ne bodo prešle*« (24,35).

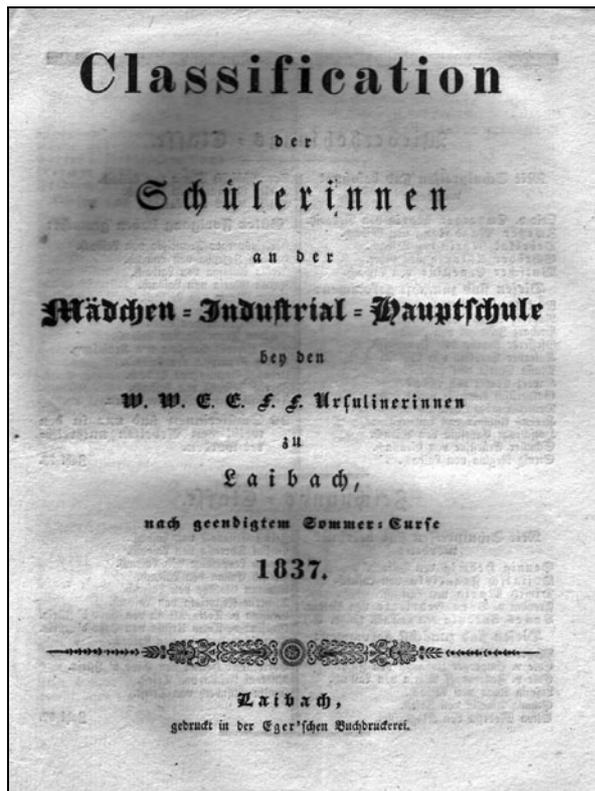
Govor obsega uvod, tri dele in sklep. V uvodu je govornik najprej pokazal na Božjo ljubezen in skrb za vzgojo in izobrazbo človeka v vseh časih. Nato se je posebej posvetil sv. Angeli Merici, ki je pred tristo leti odgovorila na Božji klic, da se bo zavzela za dekleta in žene ter jih vzgajala za čas in večnost. Zato je tudi ustanovila Družbo sv. Uršule. Po Božji previdnosti so pred sto petintridesetimi leti prišle uršulinke tudi v Ljubljano, kjer z vso prizadevnostjo vzgajajo in oblikujejo um in srce zaupane jim ženske mladine. Tako je govornik v uvodu utemeljil, zakaj je potrebno praznovati jubilej uršulink in se ga veseliti.

Nato se je obrnil na starše in njihovo vlogo pri vzgoji otrok. V prvem delu je govoril o tem, kako morajo starši skrbeti, da se otroci naučijo reda in delavnosti ter se izučijo koristnega poklica za življenje. Drugi del je posvetil prizadevanju staršev, da bi naučili otroke ljubiti domovino. V tretjem delu pa jih je spodbujal, naj vzgojijo svoje otroke v pobožne in verne ljudi. V sklepu je še enkrat podčrtal to najpomembnejšo dolžnost staršev in njihovo poklicanost, da dobro izobrazijo in vzgojijo svoje otroke.

Knjižica, ki vsebuje ta govor, ima na koncu še zanimiv dodatek, ki na podlagi arhivskih virov uršulinskega samostana kaže okoliščine in namen prihoda uršulink v Ljubljano, spominja na osebe, ki so pri tem sodelovale, ter na zidavo samostana in cerkve. Sledi seznam predstojnic od ustanovitve samostana do tega časa; bilo jih je enajst. Na zadnji strani je seznam redovnic. Skupnost je v tem času štela devetindvajset članic. Pri neposrednem pedagoškem delu z žensko mladino je bilo dejavnih šestnajst redovnic. Tisto leto so imele deset razredov in šeststo petnajst učenk.

¹⁷ AULj, fasc. 3a, 38, pismo škofa A. Wolfa, 28. oktober 1837.

¹⁸ N. m., fasc. 3a, str. 40, *Rede über die Pflicht der Eltern ihre Kinder zu guten, christlichen Bürgern zu bilden*, Laibach, 1837, 12 strani.

Letno šolsko poročilo.

Iz povedanega je vidno, da so bili tudi praznovanja in jubileji v uršulinskih samostanih usmerjeni predvsem v to, kar je bilo njihovo osnovno poslanstvo: v vzgojo in izobraževanje mladine.

Tiskano letno poročilo ljubljanske uršulinske deklinške šole¹⁹ iz tega obdobja razodeva, da so imele uršulinke na notranji šoli od 35 do 40 gojenk, na zunanji pa od 560 do 600 učenk. Poročilo predstavlja najprej posamezne razrede: ponavljalni razred (Wiederhohlungs-Classe), razred za risanje (Zeichnungs-Classe), tretji šolski razred (Dritte Schul-Classe), drugi šolski razred (Zweite Schul-Classe), prvi šolski razred – višji oddelek (Erste Schul-Classe/Obere Abtheilung), prvi šolski razred – nižji oddelek (Erste Schul-Classe /Untere Abtheilung), notranja šola (Innere Schule) in končno še šola za ročna dela (Industrial-Schule). Pri vsakem razredu je naveden seznam učenk (s priimkom, imenom in krajem rojstva), ki so se v tistem šolskem letu najbolj odlikovale. Na prvem mestu so imenovane tiste, ki so prejele šolske nagrade, potem tiste, ki so bile pohvaljene. Na koncu je pri vsakem razredu navedeno število vseh učenk.

Deklice, ki so posebej imenovane, so bile po večini iz Ljubljane in njene širše okolice, veliko pa jih je bilo tudi iz drugih krajev Slovenije. Med gojenkami in učenkami najdemo tudi take, ki so prišle iz drugih mest; kar nekaj jih je bilo iz Trsta, Kopra in Gorice, nekatere pa iz Beljaka, Celovca, Dunaja, Gradca, St. Pöltna, Zagreba, Varaždina, Samoborja, Reke.

Kot je vidno iz šolskega poročila, je trirazredna ljudska šola pri uršulinkah v resnici trajala štiri leta, kajti prvi razred je bil razdeljen na nižji ali spodnji in višji ali zgornji oddelek. Prvo leto so deklice obiskovale spodnji oddelek, naslednje leto zgornjega, šele potem so napredovale v drugi razred. Ko so končale trirazredno šolo, so nadaljevale izobraževanje v ponavljalnem razredu in šoli za risanje. Poleg rednega pouka so učenke notranje in zunanje šole lahko obiskovale še šole za ročna dela ali tako imenovano industrijsko šolo. V pismu, ki so ga poslale drugim uršulinskim samostanom po svetu, so ljubljanske uršulinke predstavile svoj samostan, skupnost in šole. O šolski dejavnosti so med drugim poročale:

»Poučujemo v slovenskem in nemškem jeziku, poleg tega tudi italijansko in francosko, kajti naše gojenke pribajajo iz različnih dežel Evrope. Učne stroke, ki jih obravnavamo, odgovarjajo zahtevam na glavnih šolah. V višjih razredih je poleg tega po učnem načrtu predpisan še pouk liturgike, svetovne zgodovine, prirodopisa, fizike in geometrije, stilistike in slovstvene zgodovine. Učenju glasbe se posveča prek šestdeset gojenk. Nekatere spretno igrayo klavir, druge pa citre, ki so sedaj v Avstriji v modi. Poleti gojenke same spremljajo pete šolske maše z orglami, kar jih vzpodbuja k še marljivejšemu učenju.«²⁰

Sklep

Navzočnost uršulink v večjih evropskih mestih, skrb za kakovost njihovih vzgojnih ustanov, številnost ženske populacije na njihovih šolah ter uspehi njihovih vzgojno-izobraževalnih prizadevanj so v 19. stol. počasi, a vztrajno spreminjali odnos do vprašanja izobraževanja ženske mladine. S svojim široko zasnovanim pedagoškim delom je uršulinsko šolstvo tako utiralo pot vse dejavnejšemu vključevanju in uveljavljanju žensk na vseh področjih družbenega življenja, ki je prišlo močneje do izraza šele v 20. stoletju.

¹⁹ N. m., Šolstvo, fasc. 2.

²⁰ N. m., fasc. 11, 57, *Circular Schreiben der Ursulinen von Laibach*, str. 5.

Viri in literatura**Arhivski viri**Arhiv uršulinskega samostana v Ljubljani (AULj)

Sv. Angela Merici, Jubileji, šk. 3 a

Korespondenca, šk. 3, VI

Nekrolog

Korespondenca, šk. 1

Rede über die Pflicht der Eltern ihre Kinder zu guten, christlichen Bürgern zu bilden, Laibach, 1837, šk. 3 a

Šolstvo, šk. 2

Circular Schreiben der Ursulinen von Laibach, šk. 11.

LiteraturaBoschet, Marie Vianney: *Les origines de l'Union Romaine*. Rome 1951.Kogoj, Marija Jasna: *Uršulinke in njihovo vzgojno poslanstvo*. Ljubljana : Družina, 2006.Martin, Marie de St. Jean: *L'education des Ursulines*. Rome, 1947.Oury, Guy-Marie: *Marie de l'Incarnation, Ursuline, 1599–1672, Correspondance*. Solesmes : Abbaye Saint Pierre, 1971.Skvarča, Stanislava: *Spomenica ob 200-letnici uršulinskega samostana v Ljubljani*. Ljubljana : Katoliška tiskarna, 1902.*Die Ursulinen in Klagenfurt, 325 Jahre im Dienste der Erziehung und Bildung*. Carinthia, Klagenfurt 1995.*Das dritte hundertjährige Jubel-Fest von der Stiftung des Ordens der Heilige jungfräulichen Ursula*. Prag 1838.**Zusammenfassung**

DIE EINRICHTUNGEN DER URSULINEN IM MITTELEUROPÄISCHEN RAUM ANFANG DES 19. JAHRHUNDERTS UND DAS ORDENSJUBILÄUM

Die von Angela Merici 1535 in Brescia gegründete Gesellschaft der hl. Ursula wandelte sich Anfang des 17. Jahrhunderts zu einem monastischen Orden um, der sich aufgrund seines Erziehungsauftrags in Europa und anderen Erdteilen rasch verbreitete. In der zweiten Hälfte des 17. und im 18. Jahrhundert gab es in den Ländern des österreichischen Kaiserreichs, in Bayern, Schlesien und Preußen bereits 27 Ursulinenklöster mit mehr als 800 Ordensschwestern. Unter dem Patronat der Klöster standen Schulen und Internate für Erziehung und Unterricht von Mädchen.

Die Ursulinenklöster waren autonom, sie standen jedoch stets in lebendigem Kontakt miteinander. Diese erstarkten insbesondere nach der Kanonisierung von Angela Merici (1807), vor allem aber nach der 300-Jahr-Feier des ersten Generalkapitels der Gesellschaft der hl. Ursula (1837), was damals mit der Gründung des Ursulinenordens gleichgesetzt wurde.

Der Beitrag fasst einen Bericht über die dreitägige Festveranstaltung zusammen, mit der die Ursulinen in Ljubljana (Laibach) Angelas Mericis Kanonisierung feierten. Die üblen Verhältnisse aufgrund der Napoleonischen Kriege geboten eine bescheidenere Begehung dieses Festes. Ganz anders trug es sich 1837 zu, als sich die Klöster des österreichischen Kaiserreichs auf Anregung der Oberin der Ursulinen in Prag für eine größere Feier des 300. Jubiläums der Ordensgründung entschlossen. In dem Beitrag wird auf der Grundlage von Dokumenten, die im Ursulinenkloster in Ljubljana aufbewahrt werden, der Verlauf des achttägigen Festes in Prag und im Ursulinenkloster in Ljubljana ausführlich dargelegt. In Ljubljana wurden Dauer und Art und Weise der Begehung des Jubiläums vom damaligen Fürstbischof Anton Alojzij Wolf bis ins kleinste Detail festgelegt. Die Festpredigt, die inhaltlich für die Eltern bestimmt war, erschien auch im Druck. Auf den zwei letzten Seiten waren eine kurze Übersicht über die Geschichte des Ursulinenordens und die Gründung des Ursulinenklosters in Ljubljana sowie der momentane Zustand in der Gemeinschaft und in den Schulen abgedruckt.

*Vseh osem otrok cesarskega para, Karla I. (1887–1922) in Zite (1892–1989)
(od leve proti desni): Elisabeth (1922–1993), Charlotte (1921–1989),
Rudolph (1919–2010), Carl Ludwig (1918–2007), Felix (1916–2011),
Robert (1915–1996), Adelheid (1914–1971) in Otto (1912–2011), s.d.
(original hrani Angelika Hribar, Ljubljana).*